

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИКМЕТНИКА BLACK В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено дослідженню лексико-семантичних особливостей прикметника black в англійській мові на матеріалі художніх текстів американських і англійських письменників. Проаналізовано найбільш вживані фразеологічні одиниці, до складу яких входить цей колоронім, та досліджено найбільш значущі зв'язки black з іменниками. Визначено особливості перекладу цього прикметника на українську мову.

Проблема існування кольорів цікавить людство з доісторичних часів, перші наскельні малюнки переконливо свідчать про це. З давніх-давен вчені намагалися пояснити це явище, з'ясувати його дію на мозок і психіку. Історія дослідження кольористики розпочалася ще з часів Стародавньої Греції та Стародавнього Сходу. Перші спроби дослідити і пояснити природу кольору, існування розмаїття барв, яке спостерігається у навколишньому світі, та особливості сприйняття кольорів людиною можна знайти ще у працях Платона, Арістотеля, Леонардо да Вінчі, Рене Декарта, Йогана Вольфганга Гете та багатьох інших видатних учених та мислителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з визначеної теми свідчить про те, що колірна лексика постійно перебуває об'єктом дослідження в лінгвістиці і загалом у мовознавстві. Кольористику досліджували в різноманітних аспектах Е. Рош-Хайдер, Р. МакЛорі, Г. Конклін, Т. Козак, В. Горобець, Ж. Соколовська, Н. Пелєвіна, О. Деменчук, Р. Аллот та ін. Також колірна лексика часто використовувалася як ілюстративний матеріал у широкому колі лінгвістичних досліджень інших напрямків, оскільки ця лексико-семантична мікросистема має відносно обмежений склад з досить простим поділом за спектральними кольорами. Поступово у ході пошуків відзначається відокремлення досліджень кольору від фізико-оптичного аспекту і зорієнтованість у кольороназвах з точки зору їх семантики, яка зводилася лише до пошуків доказового ілюстративного матеріалу на користь культурного релятивізму чи універсалізму.

На прикладі англійської і українських мов, можемо зазначити, що існує певна неузгодженість – в англійській мові існує 6 основних базових кольорів, які позначаються такими лексичними одиницями: *red, orange, yellow, green, blue, purple*, у той час, як в українській – 7: *червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий*, відповідно до цього спостерігаємо певні труднощі у перекладі з англійської мови на українську. У різних мовах налічується неоднакова кількість лексичних одиниць на позначення кольору і спостерігаються різні способи класифікації колірної лексики, оскільки кожна мова по-своєму, своїми специфічними засобами описує і членує об'єктивну реальність. Питання про те, скільки колірних позначень існує в тій чи іншій мові, і як ці колірні назви співвідносяться з колірним досвідом, завжди цікавили науковців, а визначення особливостей функціонування колірних позначень у різних мовах займає особливе місце і в сучасній лінгвістиці.

Психологи засвідчують, що механізм сприйняття кольору однаковий у всіх людей, тобто носії різних мов потенційно повинні сприймати кольори однаково. Що ж до ідентичності мовного вираження цього однакового сприйняття – подібного узгодження думок не спостерігається. Багатство кольорів і відтінків навколишнього світу відтворюється в мові. Як зазначає у своїй статті А. Порожнюк, не в усіх мовах існує однакова кількість назв на позначення кольору. Навіть деякі основні кольори спектра не завжди мають окремі назви. Так, наприклад, в англійській мові існує одна лексема (*blue*) на позначення синього та блакитного кольорів. Кожна мова має свій спосіб поділу спектра, тобто колір пов'язаний з історією народу, його культурою, побутом, традиціями тощо [1: 28].

Необхідно зазначити, що семантична структура назв кольорів не обмежується лише фізичними ознаками кольору (навіть з урахуванням понять світлості та насиченості). Семантика назв кольорів безпосередньо пов'язана з семантикою самого предмета, колірну ознаку якого вона передає, а також знаходиться під значним впливом різних чинників, зокрема психологічної значущості, фізіологічних особливостей сприйняття кольору, культурних потреб носіїв мови при номінації колірного простору. Справді, неможливо співвідносити номінацію кольору лише з суто фізичними, фізіологічними чи психологічними процесами.

Метою статті є дослідження лексико-семантичних особливостей прикметника *black* в англійській мові на матеріалі художніх текстів американських і англійських письменників, аналіз фразеологічних одиниць, які утворюються в мовленні і відображають ті явища і предмети, що безпосередньо оточують людей. Люди в свою чергу, надають їм тих чи інших характеристик, в тому числі ознак за кольором. Зважаючи на це, цілком закономірно, що у деяких фразеологізмах, які увиразнюють, емоційно забарвлюють образність в мовленні, саме колір є складовою частиною. Колір допомагає створити яскраві зорові образи з простих абстракцій, що робить мовлення емоційно насиченим.

Визначаючи фразеологізм мовною універсалією, можна припустити, що в будь-якій мові існують фраземи до складу яких входять назви кольорів, тому що фразеологізми відображають реальність життя. Беззаперечним є той факт, що для кожної мови відбувається різне психологічне тлумачення кольороназв,

яке визначається при перекладі фразеологічних одиниць. Відмінності у сприйманні певним соціумом довкілля вплинуть на кількість фразем з одним і тим самим кольором у різних мовах.

Лексема **"black"** [ˈblæk] – without light or not able to reflect it; colourless or so dark as to appear colourless; opposite to white" у своїй основній колірній семемі позначає відсутність світла як такого, тобто абсолютну темряву, повне поглинання світлових хвиль. У такому вживанні лексема black найчастіше трапляється в художній літературі в описах природних явищ (ночі, глибокої води, грозових хмар, ураганів), неосвітленого приміщення: "a limpid black night" [2: 88], "the black seething well of darkness" [2: 156].

Поява саме цього лексичного значення має етимологічні підстави. За етимологічними довідками словників, лексема black походить від середньо-англійського *blak*, через давньо-англійський *blæc*, споріднений з давньо-верхньонімецьким *blah* (black), імовірно, з латинським *flagrare* (to burn – горіти), грецьким *phlegein* і датується приблизно XII століттям. Як бачимо, серед споріднених коренів є латинський із значенням "горіти", що, на наш погляд, пояснює вибір поширеної асоціації на ідентифікацію чорного кольору із забарвленням вугілля, сажі [3: 245]. У текстах у різних вживаннях (волосся, раса, об'єкти дійсності, текстильні матеріали, інтер'єр) досить часто трапляється вираз *coal-black*, який повною мірою відповідає даній асоціації, наприклад: "his coal-black hair" [4: 164].

Жоден колір із спектру кольорів не викликає таких протилежних символічних асоціацій, як чорний. Чорний колір, який здавна символізував смерть та відчай, водночас навіює думки про вічність, безмежність, безсмертя, таємничість та внутрішню силу потойбіччя. Людина, яка полюбає носити чорне вбрання, справляє враження аскетичної, невибагливої, чистої душою (здаймо одяг священників), таємничої, сильною особистості, яка, однак, потребує емоційної та психологічної підтримки (колір жалоби). Крім того, необхідно зауважити, що чорний також є кольором високого смаку, шик, величі, самоповаги, аристократизму та гідності і вважається найулюбленішим для багатьох людей: "a black Chevrolet sedan" [5: 19], "her black and yellow platform shoes"; "her black and yellow earrings"; "black pants" [5: 72-73].

Крім вечірніх світських суконь чи одягу для офіційних прийомів, чорний колір, як відомо, використовується також і для жалобного вбрання (здебільшого у християн): "And Annabel shrouded in black lace set" [6: 46].

Необхідно відмітити, що лексема black широко використовується для позначення кольору шкіри представників негроїдної раси: "his two opulent passions, yellow advocaat and black girls" [6: 152]. Однак, в опрацьованих нами текстах black як позначення расової належності часто носить образливий, принизливий характер, наприклад: "Man, you just a big black bugger" [6: 139]; "you infernal black villain!" [7: 53]; Ця лексема часто використовується в описах страшних, жахливих подій, безнадії та депресії: "Things looked black for them" [8: 100]. "Their lives ever chance to trek under a black sky" (життя поверне на чорну смугу) [8: 273].

Чорний колір – найвищий показник темноти – агресивна наполегливість, протест проти своєї долі, абсолютна відмова. Як правило, чорний колір викликає страх (чорна людина, чорний диявол, чорна богиня Калі – у індусів, чорні прапори піратів, чорна кицька). Цей колір символізує пільму і таємницю, відсутність світла і надії на порятунок.

Однак, варто зауважити, що не завжди чорний колір – це символ зла. Відомо, що в деяких східних культурах цей колір означає траур, колір покаяння, спокутування гріхів і очищення. Біоінергетиками доведено, що чорний, як і білий, захищає від дії шкідливої енергетики. Ось чому представники духовенства різних країн і конфесій носять чорну одягу.

У складі фразеологізмів виокремлюються наступні значення лексеми black: поганий, страшний – "devil is not so black as he is painted" (не такий він вже поганий, як його зображують), "to depict in black colours" (представляти в поганому світлі), "to paint smth. black" (показувати в найгірших тонах); нещасливий, важкий – а "black year" (чорний, нещасливий рік), "a black day" (важкий, поганий день); похмурий, поганий – "black looks" (похмурі, несхвальні погляди), "to look black" (мати незадоволений, похмурий, злий вигляд), "things look black" (справи погані).

Серед фразеологізмів-порівнянь з компонентом black зустрічається вираз "to work like a black" (дуже важко працювати). У цьому фразеологізмі black у субстантивованому вигляді увиразнює буквально значення першого компонента.

Існує група фразеологізмів, які об'єднують значення "потрапляти в немілість". Вираз "the black book" означає "чорна книга (до якої заносять прізвища осіб, що підлягають покаранню)". З ним пов'язані такі фраземи, як "black books" (немілість), "to be in one's black books" (бути зневаженим кимось), "black list" (чорний список) та "black mark" (занесення до чорного списку). Негативне значення цим фраземам надає саме колоронім black.

Дана назва кольору в деяких фраземах може позначати "нечесність", наприклад: "black conscience" (чорна, нечиста совість), "black market" (чорний, спекулятивний ринок) [9: 23].

У деяких сталих висловах чорний колір зводиться до значення "меланхолійний". Наприклад, "the black dog" (хандра, нудьга) та "the black dog is on one's back" (нудитися).

У фразеологізмах "black art", "black magic" (чорна магія) та "black sheep" (паршива вівця, негідник, нероба) назва кольору виражає щось зловісне, пов'язане з темними силами: "it is not a small flock that has not a black sheep" та "there is a black sheep in every flock", що означають "в сім'ї не без виродка". Як зазначає О. В. Кунін, за старим англійським повір'ям, чорна вівця позначена печаттю диявола [10: 184].

Невідповідності у вживанні колоронімів в англійській та російській мовах знаходимо у фраземах "the black dog" (англ.) та "тоска зелёная" (рос.).

Незважаючи на деякі розбіжності у вживанні колоронімів в різних мовах, переважна більшість фразеологічних одиниць англійської мови, що містять назви кольорів, при перекладі зберігають свою структуру. Колір є невід'ємною частиною світосприйняття людини, що також відбивається в мові народу.

Інші фразеологізми з компонентом *black* також у своїх значеннях будуть містити "темне", "сумне" начало. Наприклад, "black beast" (людина, яку ненавидять), "black ox has trod on his foot" (його спіткало нещастя), "to look at the black side of things" (дивитися песимістично) та ін.

У такі фразеологізми як "black-letter day" (будній день, звичайний, нічим непримітний день), *black flag* (піратський прапор), "black in the face" (багровий від гніву, напруги) лексема *black* увійшла у своєму первинному значенні, однак вислови переосмислились загалом. У фраземи "black lie" (навмисна брехня) та "black ingratitude" (чорна невдячність) назва кольору вносить емоційне забарвлення. Звуження семантики спостерігається у фраземи "a black swan" (чорний лебідь – рідкісне явище, тому фразеологізм позначає аномалію).

Незважаючи на те, що лексеми *black* та *white* є антонімами, входячи до складу деяких фразеологізмів, вони виступають як синоніми. Наприклад, при позначенні дивного, аномального явища ("a black swan – a white crow") та трудової інтелігенції ("black-coated workers – white-collared workers"). Синонімами будуть виступати наступні фразеологізми: "black art – black magic" (чорна магія); "the gentleman in black – the black man" (дідько, сатана). Ці фраземи відрізняються стилістичним забарвленням (перший випадок) та відтінком значення (в другому прикладі).

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні стилістичних та символічних особливостей назв кольорів, їх функціонування у художньому тексті різних стилів, жанрів, авторів.

Вживання прикметників на позначення кольору дозволяють точніше, яскравіше та образніше описати ознаки, властивості реалій оточення, зображуваного письменником. Значний інтерес викликають кольороназви як об'єкт досліджень у перекладознавстві, тому що вибір адекватної лексичної одиниці при перекладі на іншу мову справляє значний вплив на збереження стилістичних та авторських особливостей тексту в художньому перекладі. Колірні характеристики, завдяки їх смисловій та емоційній насиченості, є одним із засобів втілення естетичних ідеалів автора; вони виражають його оцінки і ставлення до описуваного, слугують розкриттю його ідей, уявлень та поглядів. Дослідження тенденцій вживання назв кольорів у творчості того чи іншого автора дозволяє повніше відзначити неповторність авторського стилю. Проведене нами дослідження дає змогу стверджувати, що індивідуальні особливості авторського стилю розвивають культурний компонент семантичної структури назв кольорів через розгалуження мережі переносних та символічних значень у мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Порожнюк А. Червона барва в мовній палітрі / А. Порожнюк // Урок української. – 2000. – №1. – С. 28–29.
2. Wilde O. The Picture of Dorian Gray / O. Wilde – Kiev : Dnipro Publishers, 1978. – 231 p.
3. Merriam Webster's Collegiate Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.m-w.com>.
4. Webster's Revised Unabridged Dictionary, © 1996, 1998 MICRA, Inc.
5. Parker Robert B. God Save the Child / B. Robert Parker. – New York : Dell Publishing Co., 1974. – 205 p.
6. Spark M. The Public Image. Stories / M. Spark. – M. : Progress Publishers, 1976. – 291 p.
7. Poe E. A. The Complete Tales and Poems / E. A. Poe. – London : Bloomsbury Books, 1994. – 1026 p.
8. Fitzgerald F. S. Selected Short Stories / F. S. Fitzgerald. – Kiev : Dnipro Publishers, 1983. – 300 c.
9. Ащеулова К. Ты и твой цвет / К. Ащеулова // Детское творчество. – 1998. – № 3. – С. 22–23.
10. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М., 1986. – 184 с.

Матеріал надійшов до редакції 16.06. 2011 р.

Башмановский А. Л. Лексико-семантические особенности прилагательного black в английском языке.

Статья посвящена исследованию лексико-семантических особенностей прилагательного black в английском языке на материале художественных текстов американских и английских писателей. Проанализированы наиболее употребляемые фразеологические единицы, в состав которых входит этот колороним, и исследованы наиболее значимые связи black с существительными. Выделены особенности перевода этого прилагательного на украинский язык.

Bashmanivskiy O. L. The Lexical-Semantic Peculiarities of the Adjective Black in the English Language.

The article investigates the lexical-semantic peculiarities of the adjective black in English, using the classical literature texts of the American and English writers, analyzes the most common phraseological units that include this koloronim and explores the most significant ties with nouns. The translation peculiarities of this adjective into Ukrainian are determined.